

HERINNERING

AAN

HET GESLACHT SIRTEMA VAN GROVESTINS,

DOOR

J. VAN LEEUWEN (1).

*Eeuwig rustloos, zonder toeven, zinkt elk jaarkring weg in 't niet,
En des levens klok verkondigt morgengroet en avondlied.*

*Hoog en hooger tot de sterren stijgt het feestlied eeuwen lang,
Diep, ja tot in 't hart der aarde, klinkt koraal- en lijkgezang.*

*Gouden beelden zien wij blinken, prijken trotsche marmarsteen,
Maar de maanden en de jaren wentlen om de graven heen;
Menschen komen en verdwijnen, aanvang, midden, einde en doel,
Alles deelt in 't groote treurspel aan het eindeloos gewoel.*

*Wat de tijdstroom met zich voere, wat verrijze, sta of vall',
Het Verleden ligt in 't Heden, in het Nu wat worden zal.
Maar der vaadren deugd en eere, wijsheid, moed, beleid en kracht,
Moeten door een dankbaar nakroost altoosdurend zijn herdacht.*

Van den aanvang der zesde eeuw werd ons Vaderland door de mannen van het noorden, bewoners van het oude

(1) Voorgelezen ter opening der Winteravondvergaderingen van het *Friesch Genootschap* in 1848.

Tot de zamenstelling van dit Vertoog zijn verschillende historischrijvers en andere mij ten dienste staande bronnen in handschrift geraadpleegd, welke dan eens zakelijk, soms woordelijk, zijn ge-

Scandinavië, verontrust en geteisterd. Meer dan zes eeuwen lang moest men kampen tegen de Deensche, Zweedsche en Noorweegsche zeeschuimers, roovers en plunderaars; maar bepaaldelijk in en na de regering van KAREL den Grooten hernieuwde zich die bloedige worsteling tegen het uitheemsch geweld. *Italië* werd door de Saracenen, *Duitschland* door de Hunnen besprongen, en *Frankrijk*, *Engeland*, geheel *Nederland*, telkens door de Noormannen aangetast; het toenmalige *Friesland* was een der hoofdplaatsen, alwaar zij zich wilden nestelen, en den zetel des gebieds vestigen. De armoede van hun land, de ruwheid van hun bestaan, maar vooral de godenleer van dit volk, maakte hen tot woeste en onversaagde krijgers, wien het grootste gevaar, de geweldigste strijd de meest geliefde waren. ODIN, immers, bragt den gesneuvelden held dadelijk in het paradijs, *Walhalla*, en de Scalden-zangers beloofden aan ieder eenen afzonderlijken hemel, alwaar hij, onder het genot van den grootsten wellust, aan een lekker bier, uit de bloedige bekkeneelen zijner vijanden, zich dronken drinken konde. — Hoe vele dappere Friezen zijn door die ontmenschte horden niet gedood of van hun eigendom beroofd, maar ook duizenden van hen zijn in het voetzand vertreden geworden; en toch trokken zij telkens weder met geheele zvermen over den oceaan! — Te regt wordt op hen toepasselijk gemaakt de dichtertlijke beschrijving van de geweldenaars der eerste wereld, door den Grootvorst onzer poëzij:

- » Dat schrikbaar reuzenvolk — —
- » Had lang in 't eenzaam Noord, aan 't steigren van 't gebergt,
- » Den boschstier in zijn hol, de beeren uitgetergd,
- » De berggeit op de kruin des standmuurs nageklommen,

volgd. Die telkens aan te wijzen, achte ik overbodig; deze vermelding echter niet, ter voorkoming van verkeerde beoordeeling.

- » En onder zich den storm in d' afgrond hooren grommen ;
 » Maar eindlijk tot één hoop , één legermacht vergaard ,
 » Verspreidde 't schrik en dood door heel de zuchtende aard (2)."

(2) BILDERDIJK, *Ondergang der eerste wereld*. In het onlangs uitgekomen werk van J. A. ALBERDINGK THIJM, *Palet en harp* getiteld, vond ik in een krachtig gedicht: *Holland gegrondvest*, hen aldus, tevens op den Noorman ROLLO doelende, afgeschilderd:

Daarbuiten klinkt het zegelied
 Des Noormans, die, in spotvertooning,
 Zijn roof van 't westlijk landsgebied
 Te leen hief van den goeden Koning.
 De Noorman! — feller dan de pest,
 Wanneer zij rondholt door de landen,
 De klauwen slaat in de ingewanden
 Van kroost en ouders, en wat rest
 Te hoop werpt bij de outzielde panden;
 De Noorman, die met vuur en staal
 Een volkrijk land in kerkhof keeren,
 Het heiligst rooven en schoffeeren,
 En stuiten kwam — op laag metaal.
 Goud biedt de Koning; immer goud,
 Nóg blaakt de Noor zijn stad en woud;
 Nog grijnst de Heiden allerwegen
 Hem roofziek tegen.
 » Meer!" giert het monster. Daar verzwindt
 De laatste goudbaar in zijn' muil.
 » Nog houdt gij rijkdom schuil!"
 Wat nu? — Nu 't blonde Koningskind
 » Mij 't goud! — de maagd! — en op den koop —
 » Neem ik den Christen doop!"

Eene gelijksoortige gebeurtenis als met den Deen GODFRIED. Toen ROLLO *Neustrië*, naar hem *Normandije* genaamd, *verhief* van den Koning (gelijk het *te leen ontvangen* genoemd werd), weigerde hij den voetkus, en verzocht, of een zijner speerknechten het voor hem doen mogt. Dit werd toegestaan; maar de krijgsman, in plaats van het hoofd diep genoeg te buigen, hief den voet des Konings met zoo veel kracht omhoog, dat de arme KAREL het onderste boven viel.

Tegen storm en hoogen vloed had men terpen en wieren te baat, met ADGILLUS bedijkingen daargesteld; maar tegen die woeste barbaren zich te beveiligen was een moeilijk werk. Men vond een middel van tegenweer in het bouwen van stinzen of steenen huizen, en het ware te wenschen geweest, dat die nooit tot een ander doel hadden gestrekt. De Friezen evenwel zijn in de historie gekenmerkt als de moedigste en hardnekkigste bestrijders van de mannen uit het noorden, en toch zou er een tijd geboren worden, dat zij het vernederende juk van eenen Deen (3) dragen moesten, tot loon, dat men hem eene Vorstendochter met 2080 ponden gouds ten huwelijk, en haar het hertogdom *Friesland* tot eene bruidschat had gegeven! Dit was den Friezen een nooit te verduren onheil; maar bij de onwaardige nazaten van den *Grooten KAREL*, en onder dezen een naamgenoot zijns vaders, wiens bijnaam aan eenen zielloozen vleeschklomp denken doet, en die

(3) Deze was een opperhoofd der noordsche benden, GODFRIED, zoon van HARALD of HERIOLD, die zich Deensch Koning noemde. Hij trouwde GISLA, dochter van LOTHARIUS *den Tweeden*, waarom hij zich dan ook in 882 liet doopen. Maar het kwam den Friezen duur te staan: want hij heerschte als een tiran, liet zijne onderdanen, zoo als men verhaalt, met halsbanden boeijen, om ze bij elk gering vergrijp of naar willekeur te doen ophangen, en maakte hen tot lastdieren. — Hij vergde van den Keizer, bij een opzettelijk gezantschap, uit twee Friesche Graven, onder hem als Hertog, bestaande, het land van *Koblents*, *Andernach* enz. aan hem af te staan, omdat hier in *Friesland* of *Holland* geen wijn groeide. Deze Friesche Graven worden GEROLF en GERDOLF genoemd; de eerste zou Graaf van *Holland*, de andere van *Teisterbant* zijn geworden. — GODFRIEDS rijk was spoedig uit, want hij werd vermoord. KAREL *de Dikke*, hier bedoeld, in het bezit gekomen van het grootste gedeelte der monarchij van KAREL *den Grooten*, was te groot een sukkel, om zulk een rijk te besturen. Hij werd al zwakker en onmagtiger, van zijne onderdanen verstooten, onttroond, en stierf in 888 te *Reichenau*, in armoede en ellende.

alleen den moed bezat, eenen sluikmoord te doen plegen, kon men geen heul, geen en bijstand vinden. Eindelijk vond men die bij eenen Graaf van *Teisterbant*, en eenen gelukkigen ommekeer van zaken werd tijdelijk voorbereid.

Laat ons nu van dit tijdperk het oog afwenden, om de aandacht te vestigen op eenen anderen worstelstrijd en zijne oorzaken, welke landgenoot en nabuur zulk een droevig leed en lijden heeft berokkend.

De voorrang bij het offeren op de altaren in Gods tempel was een steen des aanstoots voor den Christen, bij zijne vereering van het Opperwezen. Onbillijke aanmatiging bij dien voorrang strooide het eerste zaad tot geschillen tusschen adelijke en aanzienlijke familiën, en het schoot een dieper wortel, dan de kortzigtige sterveling zich daarvan had voorgesteld: want toen het tot eene welige plant geworden was en vruchten voortbragt, strekten deze tot een voedsel voor den wrok en wrevel, twist en veete, den onverzoenbaren haat en nijd eindelijk van land- en gewestgenooten onderling. Deze trok partij voor den adel, gene voor den patriciër, anderen voor of tegen elk, die hem beloofde of anders dacht, en ziet daar de factiën geboren. Hoogmoed, heerschzucht en ongebondenheid, aangevuurd door bedorven geestelijken, straffeloos geduld door werkelooze en gewetenlooze registers, gevolgd door vernedering den minderen aangedaan, bragten de ongelukkigste aller plagen voort, den burgeroorlog, met zijnen nasleep van ellende over land en volk (4).

Velen der grooten en magtigen begonnen uit eigenbelang, uit afgunst en wraakzucht, den twist, stelden zich aan het hoofd, en deden steden, provinciën, landsheeren, zelfs Vorsten, daarin deelen. Van daar de historie der

(4) Verg. de Bijvoegsels en Aanteekeningen op *It aade Friesche Ierp*, 1834, blz. 406 en volg., alwaar ik dit breeder heb ontwikkeld.

Hoekschen en Kabeljauwschen in *Holland*, der Heeckerens en Bronkhorsten in *Gelderland*, der Lokhorsten en Lichtenbergers in *Utrecht*, der Blaauwvoeters en Isengrine factie in *Vlaanderen*, der Guelfen en Gibellinen in *Italië*, van de Roode en Witte Roos in *Engeland*.

In *Friesland* hadden *Oostergoo* en *Westergoo* zich verdeeld; Vetkooper en Schieringer stonden tegen elkander over; ieder beweerde voor de vrijheid en onafhankelijkheid te strijden; elke beleediging, gewaand of wezentlijk, moest met bloed uitgedelgd, ieders regt met dood en vernieling bezegeld worden. Aldus werd de vijandschap tusschen landzaten onderling ontzettend in die tijden: want men gunde den andersdenkenden licht noch leven; tot dat, na twee volle eeuwen van moord, roof en ellende, met het verlies van goed en bloed, ook der Friezen vrijheid was verbeurd.

Het was in dit tijdperk, dat de bestaande stinzen werden versterkt; dat er een aantal anderen telkens verrezen, om tot schans en vestingwerk te dienen; dat kerken en kloosters zelfs daartoe dienstbaar werden gemaakt: want de geestelijken mengden zich ook in den strijd, en hoe rijker begiftigd, hoe gereeder zij waren, om het bedreven kwaad kwijt te schelden. Kwam er evenwel een vreemde vijand, de veete werd ter zijde geschoven, en met man en magt wederstond men den belager. Ook buitenlands gingen de moedigste strijders lauweren behalen, en het *Heilige Land* getuigde luide van der Friezen manhafte wapenfeiten.

In dezen toestand des lands deed SJOERT WYBRENS SIRTEMA, de oudste bekende en vermelde stamvader van zijn geslacht, in het jaar 1191, te *Engelum*, eenen sterken, dik bemuurden stins bouwen, die bestand moest zijn tegen de invallen der Noormannen, zoo lezen wij bij onze kronijk- en geschiedschrijvers (5); maar het huis zal hem

(5) Men vergunne mij hier de opmerking, dat de historie ver-

tevens tot een bolwerk hebben gediend tegen den aanval der Schieringers, die zijne doodvijanden waren, dewijl hij zich aan het hoofd der Vetkoopers had gesteld. — Het

meldt, en VAN BOLHUIS, die daarover opzettelijk schreef, het heeft bevestigd, in zijne *Noormannen in Nederland*, I, 201, II, 61, 102 enz., dat met het jaar 1010 de invallen van den Noorman hebben opgehouden. Zoo ook BILDERDIJK, *Geschiedenis des Vaderlands*, II, 7. WINSEMIUS en anderen, echter, laten die voortduren tot in 1306, wanneer de Potestaat CAMMINGHA bij een gevecht doodelijk werd gewond en overleed. Het stadje *Uitgong* zou in 1182 (bij sommige schrijvers in 998 gesteld), eerst door hooge vloedden half verwoest, door de Nooren zijn verbrand. VAN BOLHUIS, die bij EMMIUS zweert, als de alleen geloofwaardige schrijver over *Friesland*, verklaart WINSEMIUS, en genoegzaam al de andere Friezen, voor fabulisten, maar FOEKE SJOERDS, zegt hij, dien men gelooven kan, stemt in mijn gevoelen, en stelt het ook voor zeker, dat na 1010 geen plunderzicke Noorman in *Friesland* is verschenen. Doch wél zegt die jaarboekschrijver in zijn II. deel, wat VAN BOLHUIS vermeldt, dan in het III. deel, op het jaar 1306, beschrijft hij den zelfden inval, als waarvan WINSEMIUS gewaagt. VAN BOLHUIS betreedt het voetspoor van den kundigen schrijver DE WIND (Inleiding voor de *Bibliotheek der Nederlandsche geschiedschrijvers*), in navolging van EMMIUS, en hij waarschuwt daarenboven ieder tegen den geleerden WESTENDORP, die de critiek van EMMIUS twijfelzucht noemde, en zelfs ook tegen BILDERDIJK, die zoo te regt beweert, dat men voorouderlijke overleveringen niet kan verwerpen, zonder een geheel volk tegen te spreken. Zoodanig was hij met vrees bevangen, dat men te veel vertrouwen aan de Friesche kronijken geven zou! Wij willen niet onvoorwaardelijk alles aannemen, wat WINSEMIUS in zijne met weinig oordeel zamengestelde kronijk heeft geboekt, doch vorderen een grondiger bewijs tegen hem, dan het aangevoerde. Onder dergelijke stellingen wordt de waarheid te kort gedaan; de onwaarheid van het verwerpend beweren heeft de ondervinding mij dikwijls geleerd. — Nog dit: De laatste invallen der Nooren, in de elfde eeuw, bragten hun weinig fortuin aan; dit schrijft men toe aan de vier kloekmoedige helden uit het geslacht van JOULSMA, wier grafsteden in het jaar 1391 te *Britsum* zouden zijn outdekt geworden.

schijnt buiten twijfel, dat de familie SIRTEMA van dien tijd af, naar den dikbemuurden stins, den toenaam van GROU- of GROVESTINS heeft aangenomen, welke later bij alle nakomelingen, tot op den tegenwoordigen tijd, soms met weglating van dien van SIRTEMA, als geslachtsnaam is aangenomen.

Nog een groot voorvechter zijner partij treffen wij aan in WYBE SJOERDS, die in den watervloed van 1313 met 800 menschen om het leven kwam. Eenige generatiën later treedt de bekende *Scherne* WYBE ten tooneele. Hij moge dan zijnen naam hebben ontleend van de kaal geschoren kruin, of den afgenomen baard, of van beiden, waartoe zijn portret aanleiding geeft (6), dit is zeker, dat hij een sterk voorstander is geweest van de Vetkoopers. Jammer evenwel was het voor zijnen heldenaard, dat hij zich in eenen valstrik, door zijne sluwe nicht SWOB SJAERDEMA hem gelegd, bij de belegering van *Hottinga-huis*, te *Nijland*, liet vangen. Het feit is te overbekend en te dikwijls beschreven, om het hier te herhalen; doch de heerlijke zinspreuk der oude Friezen, *Antiqua virtute et fide*, verkreeg door die handeling eene gevoelige breuk; en had niet daarom alleen die trouwelooze Edelvrouw eene kastij-

(6) Dit portret is thans in het bezit van Jonkheer H. BAERDT VAN SMINIA, Grietman van *Tietjerksteradeel*, waarvan eene kopij in steendruk is geplaatst in den *Friesche volks-almanak* van 1846, bij het romantisch verhaal. Aldaar is hij afgebeeld met eene glad geschoren kruin en baard, waarop DOEKE VAN MARTENA dit epigram vervaardigde:

VIBIUS à GROUSTINS, radendi verticis author,
 Hoc habitu, hoc vultu, dum superesset, erat,
 Ut nocuit multis, multis sic profuit idem,
 Nec voluit pravus, nec bonus esse nimis.

Eene andere afbeelding, waarschijnlijk het originele portret, berust bij Baron SIRTEMA VAN GROVESTINS, Minister der *Nederlanden*, te *Madrid*.

ding verdiend, wyl zij het Friesche spreukenboek met het *SWOBBE law*, de *fides Punica*, heeft ontsierd? Deze WYBE was een man van goede en slechte hoedanigheden bij uitnemendheid; van daar weder het spreekwoord, bij vergelyking gebezigd: *Hij is een man als Scherne WYBE!* en om zich zelve te karakteriseren, nam hij tot symbolum: *Neat te goed, neat te tjoed*, hetwelk tot op den huidigen dag de wapenspreuk der familie gebleven is. Ongelukkig was zijn uiteinde: want bij de belegering van zijn slot, in 1482, terwijl hij achter een luik of blind stond, van waar hij gewoon was den vijand te bespieden of te verkennen, werd hij door het schot van eene Sneeker bus gedood; zoo men meent, door eenen knecht verraden, die daarvan aanwijzing had gedaan.

Een aantal vermaarde personen heeft dit geslacht opgeleverd, waarvan wij eenige der voornaamsten willen vermelden. OENE SIRTEMA VAN GROVESTINS, ZOON VAN IDZARD, behoorde tot de verbondene Edelen, en door ALVA ingedaagd, begaf hij zich buitenlands. In 1572 was hij weder in *Friesland*, voerde het bevel over een corps ruitery, geraakte slaags met de karabiniers van BILLY, die het veld behielden, terwijl hij het gevaar ontkwam. Van de algemeene vergiffenis, in 1574 afgekondigd, uitgesloten, moest hij zijn vaderland verlaten. Zijne onversaagde echtgenoot, TET UNINGA, nam met haar talrijk kroost mede de vlugt, en zoo zwierven zij in ballingschap rond, tot na de Gentsche bevrediging. Hij werkte in het geheim mede tot de Unie van *Utrecht*, en was met andere vrienden der vrijheid een getrouwe steun voor de goede zaak. Na dien tijd begaf hij zich weder in de krijgsdienst. In 1580 was hij bij de belegering en het innemen van het kasteel te *Harlingen* tegenwoordig, en twee jaren later, het tijdperk der ongelukkige twisten tusschen het platte land en de steden, beschermde hij met zijne compagnie

dit gewest voor den inval van buiten (7). Zijn broeder WYBE, Grietman van *Menaldumadeel*, was mede tot het verbond toegetreden, en zeer verbitterd tegen de Spaansche dwingelandij. In 1572 koos hij opentlijk de partij van den Prins van *Oranje*, wierf eenig krijgsvolk aan, en werd als verdediger van het Vaderland te *Enkhuizen* met open armen ontvangen. Aldaar werd hij door den Prins tot Luitenant Admiraal, onder DUCO VAN MARTENA, benoemd, en met eenige schepen naar de *Eems* gezonden, tot bezetting der rivier, om toe te zien, dat geene granen ingevoerd werden naar de Nederlandsche gewesten en steden, die nog Spaanschgezind waren. Even als zijn broeder van de amnestie uitgesloten, vlugtte hij, maar keerde in 1578 terug, wanneer hij zijn Grietmansambt weder aanvaardde, Kolonel van *Westergoo* en daarna Volmagt werd van de Vijf Deelen. Hij deed in Bloei maand 1599 opentlijk belijdenis van de Hervormde godsdienst, en bleef tot aan zijnen dood werkzaam in vele staatscommissiën. In 1600, als Volmagt der beide gooën, uit de landsvergadering ziek terugkeerende, overleed hij kort daarna. Zijne vaderlandsliefde, trouwe diensten en opofferingen voor zijn gewest, worden door de historie te regt met lof vermeld. Ook is de nagedachtenis bewaard gebleven van zijne tweede vrouw, HYLCK OENTZEMA, welke beschreven wordt als eene brave stiefmoeder, die al de kinderen uit het eerste huwelijk van haren echtgenoot, bij JOHANNA BULTERS verwekt, eene uitmuntende opvoeding had gegeven, en alles uit hare eigene middelen bekostigd.

(7) Men zie, over deze en andere Edelen uit dit geslacht, TE WATER, *Verbond der Edelen*; ook J. CAROLI, *De rebus CASPARIS à ROELIS in Frisia gestis*, bijzonder p. 158, alwaar hij wel tegenspreekt de verhalen betrekkelijk TET UNINGA, doch, hoezeer Spaanschgezind schrijver, hare kloekmoedigheid niet durft ontkennen.

DOUWE SIRTEMA VAN GROVESTINS was almede een dapper krijger en Hopman van het Friesche regiment. Zekerlijk de zelfde, die bij BOR, in zijne *Geschiedenissen*, XXVIII, 27, schoon aldaar DOROE genoemd, wordt vermeld, als den 26. Mei 1591, bij de belegering van *Zulphen*, in de loopgraven te zijn gesneuveld, daar zijne onverschrokkenheid hem te ver gedreven en te veel aan het vuur des vijands had blootgesteld.

FREDERIK, zijn neef, was eerst Klerk van het bisdom *Utrecht*, doch verwisselde dien post met het Kapiteinschap in Staatsche dienst, en zal de moedige krijgsman zijn geweest, die in het vermaarde beleg van *Ostende*, in het begin der maand Junij 1603, bij eenen uitval der belegerden, een been werd afgeschoten, en op het bed der eere sneuvelde (8).

Hij en zijn broeder EDZART, de Kapitein, maakten met hunne compagniën een gedeelte der voorhoede uit, onder commando van den Overste Luitenant TAGO VAN HETTINGA, in den beroemden veldslag van *Nieuwpoort*, onder het opperbevel van Prins MAURITS van *Oranje*. Het geschiedverhaal dezer bloedige, maar luisterrijke, overwinning, uit welke zij behouden wederkeerden, heeft hunne namen met lof vermeld (9).

(8) Aldus FREDRICH VAN VERVOU, *Gedenckweerdige geschiedenissen*, blz. 141: » Omtrent den 3. ofte 4. Juny (1603) hebben » die van *Oostende* twye uytualen gedaen, dan daarmede niets ver- » richtet, dan nochtans vele gewondet wederomme gebracht; ende » is onder andere mede syn been affgeschoten Capitein FREDERICK » GROUESTINS, onder 't Friesche regiment synde, die naderhandt » daeraen gesturuen, ende in *Frieslandt* tot *Fyntum* begrauen is.

(9) EDZART woonde op de state *Groustins*, te *Engelum*. In het *Stamboek van den Frieschen Adel* zeggen de schrijvers: » Wij » houden hem voor dien GOADSFÆEUN, die in het schoone dicht- » stuk van G. JAPICKX, *EGGE in WYNERING*, voorkomt, en den- » ken, dat Jr. Mr. H. B. VAN SMINIA, die hem niet schijnt te

Daarna volgt een OENE VAN GROVESTINS, Kapitein in het leger van den glorieijken Prins FREDERIK HENDRIK. Ook hij heeft getoond, welk een vurige krijgsmansgeest den anders bedaarden Fries bezielen kan, als het tijdstip dáár is, dat kloekmoedigheid beslissen moet; een geest, die voor gansch *Europa* zulke aanmerkelijke gevolgen heeft gehad. Toen, in het jaar 1645, *Sas van Gend* moest worden ingesloten, vuurde hij, aan het hoofd zijner bende, de krijgslieden aan, om zich spoedig eenen weg tot de stad te banen. Al wat zwemmen kon ging dadelijk door de vaart, en nog wel gewapend; maar GROVESTINS had de zwemkunst niet geleerd, en wilde toch niet achterblijven, waarom hij zich een touw om het ligchaam liet bevestigen, en alzoo door het water slepen, todat hij de overzijde had bereikt.

Meer andere leden van dit geslacht hebben in de krijgsdienst uitgemunt, en waren destijds de verrigtingen van velen, die het verdiend hadden, naauwkeuriger geboekt, wij zouden eene ruimer stoffe vinden tot een dankbaar herdenken aan hunne liefde voor het Vaderland en edele hoedanigheden. Maar dit scheen niet te strooken met het karakter onzer Voorvaderen; wezentlijke diensten beloonde men, maar men schaamde zich, om vleijerij uit te lokken, men was te fier, om eigen lof te doen verkondigen. FREDERIK HENDRIK immers haalde zelf in de gedenkschriften, onder zijn oog opgesteld, alles door, wat naar vermelding van zijnen lof zweemen kon. Dit was eene deugd te meer in den echten vaderlander, maar een verlies voor de geschiedenis tot de juiste waardering der daden. Men kan toch de loffelijke pligtsbetrachting, de

» hebben gekend, ten onregte zijnen neef IDZART, die op onze » genealogie onmiddelijk op hem volgt, voor den Grietman van » *Menaldumadeel* in 1603 houdt.”

meer dan gewone verdiensten, de roemrijke feiten, met verstand en oordeel, naar waarde schatten, en aan de nakomelingschap overbrengen, zonder dat men daarom de trompet behoeft te blazen over kleine en dagelijksche bedrijven. De kundige historieschrijver BOSSCHA noemt eenige voorbeelden op, die door de waardige herdenking eene betere belooning hadden verdiend, dan ze eindelijk in den stroom der vergetelheid te laten wegzinken. Ook hij verheft onder die voorbeelden den naam van GROVESTINS, en zegt daarnevens, dat de nakomelingschap, als bij toeval, na anderhalve eeuw, den naam leert kennen van eenen PIETER JANSEN, van *Vlissingen*, die, zich met eene bende vrijwilligers voor 's *Hertogenbosch* bevindende, en tot Vaandrig bevorderd, met zijn vaandel om het lijf door de pas geopende bres naar de naastbij zijnde torenspits klom, om de eer te hebben, dat *zijn vaandel* het eerst van de veroverde stad had gewapperd.

Een viertal Raadsheeren in het Hof van *Friesland*, met namen: HECTOR, SICKE, ASSUERUS en BINNERT HERINGA SIRTEMA VAN GROVESTINS, zijn elkander opgevolgd. ASSUERUS heeft die waardigheid zes en dertig jaren lang bekleed, en was daarvan twintig jaren in den presidialen stoel gezeteld, » met eere, regtvaardige consciëntie en groote » ervarendheid, ten nutte van den lande,» zoo als EDUARD MARIUS VAN BURMANIA, in deze weinige, maar veelbetekende woorden getuigt. De verschillende andere betrekkingen, door hen waargenomen, bevestigen de meening, dat ook zij hun geslacht in eer en aanzien hebben bewaard. Vooral de laatstgenoemde, BINNERT HERINGA, was een man van veel gezag. Voordat hij tot Raadsheer was benoemd, heeft hij eenigen tijd, als Lid der Staten Generaal, *Friesland* vertegenwoordigd. Nadat hij vijf jaren lang, van 1672 tot 1679, het Raadsheersambt had vervuld, werd hij aangesteld tot Grietman van *Ferwerderadeel*, en

daarna tot Lid der Gedeputeerde Staten. Zijn laatste arbeid had betrekking tot het Erfstadhouderschap van JOAN WILLEM FRISO in dit gewest; doch in het zelfde jaar 1696, dat daartoe het staatsbesluit genomen is, was zijne nuttige loopbaan ten einde (10).

Hij had uit zijn eerste huwelijk, met TITIA VAN BURMANIA, een zoon, FREDERIK genoemd, en het is van dezen man, dat ik thans voornamelijk spreken zal: want hij is in de latere krijgsgeschiedenis van ons Vaderland vermaard geworden. In vroegeren tijd echter waren zijne daden niet met die oplettendheid gadeslagen, als waarop hij billijk aanspraak maken mogt.

FREDERIK SIRTEMA VAN GROVESTINS is in het jaar 1668 geboren, en trad op zijn veertiende jaar in de krijgsdienst. Spoedig was hij tot Kapitein, daarna tot Ritmeester bevorderd. Toen zijn vader was gestorven, volgde hij hem als Grietman op in 1697, niet uit lust tot eene administratieve betrekking, maar omdat het in dien tijd zoo scheen te behooren, dat de erfopvolging bij het Grietmansambt in acht genomen werd. Hij werd ook Lid der Staten van *Friesland*, en was mede werkzaam in de aanneming van den Gregoriaanschen stijl, bij besluit van den 21. Februarij 1700 vastgesteld. Maar krijgsman in het hart, en hooger vlugt begeerende, wilde hij op eene meer schitterende en krachtdadige wijze het Vaderland van dienst zijn. Hij deed dus in 1701 afstand van de grietenij, en gaf die over aan EDZARD VAN BURMANIA, den zoon van JARICH en

(10) Uit verschillende stukken, aanwezig in het Provinciaal Archief, blijkt zijnen ijver voor en zijne kunde in 's lands zaken. Hij was de eenige zoon van FREDERIK SIRTEMA VAN GROVESTINS en RIXT VAN ROORDA; trouwde eerst TITIA VAN BURMANIA, en daarna WILHELMINA VAN HEMMEMA. Sommigen verwarren hem met zijnen zoon BINNERT, die ook Grietman van *Ferwerderadeel* is geweest.

HIS VAN CAMSTRA, die door zijn tweede huwelijk, met ANNA DODONEA VAN SCHWARTZENBERG, aandeel verkreeg in de heerlijkheid *Ameland*, toen ter tijd aan de Prinses AMELIA, Douarière van den Stadhouder HENDRIK CASIMIR, verkocht, ten behoeve van haren zoon JOAN WILLEM FRISO, voor 175,000 gulden (11).

FREDERIK werd den 4. Mei 1701 Kolonel van een regiment ruitery, en de dappere VINCENT VAN GLINSTRAS daarbij Majoor. Weinige weken na den voor onze republiek noodlottigen dood van WILLEM *den Derden*, wiens ziel en geest echter in den Nederlandschen krijgs- en staatsman, welke hij beide gevormd had, bleven voortleven, en die den Staat had behoed tegen de trouweloosheid en heiligschennis, later door *Engeland* opentlijk aan ons gepleegd, werd door de Staten Generaal aan *Frankrijk* en *Spanje* den oorlog verklaard. » Het was ter oorzake (zoo » luidt de staatsacte) van een verbondsbreuk, zoo groot » en ongehoord, als ooit in de wereld is bekend, en een » grondslag, om aan geen tractaat nimmermeer gehouden » te zijn; zij, als de naaste aan het vuur wezende ge- » exponeerd, waren genoodzaakt, na aanroeping van God » Almagtig tot bijstand en hulpe, zich te stellen in postuur » van defensie, en zich te wapenen tegen zoo groote » overmagt en dringend gevaar.”

In de maand Junij 1702, toen ons leger, onder bevel van Graaf ATHLONE, nabij *Klarenbeek* lag, en door het wegzenden van een aantal regimenten, tot bemagtiging van *Keizerswaard*, zeer verzwakt was, begreep de Fransche Maarschalk BOUFFLERS met vrucht eene kans te kunnen wagen tot overrompeling van de belangrijke vesting *Nijmegen*. De kans was schoon, want de buitenwerken

(11) Overal wordt vermeld 170,000 gulden; doch de originele acten, in het Archief aanwezig, spreken dit tegen.

hadden geen geschut, noch kruid of kogels; zelfs geen constabels en handlangers waren aanwezig. De Gouverneur der stad, Graaf VAN NASSAU, voerde het bevel voor *Keizerswaard*, en de sleutels van het magazijn waren even min als de opzigtger te vinden. Met 40,000 man rukte de vijand aan, maar ATHLONE tevens in versnelden marsch en met uitnemende krijgstaktiek. De Burgerkapiteins BEEKMAN, VAN DEN BERG en VAN LEEUWEN, schaften raad; de magazijnen werden opengebrouken; het geschut door de burgers met touwen op de wallen gesleept, vastgezet en gerigt; een Predikant uit de *Overbetuwe* voerde, met anderen van zijne ambtgenooten, de verdedigers aan, en geen vrouw of kind, of het was wakker in de weer. Nabij de stad werd men slaags; maar spoedig was de vijand verjaagd door die vereenigde krachten en overmenschelijken moed in het verschrikkelijke gevaar. De namen en daden van *Nijmegens* ingezetenen staan met gulden letteren in 's lands historiebladen aangeteekend (12), en daarbij mag het dankbare nageslacht ook dien herdenken van FREDERIK VAN GROVESTINS. Geene afzonderlijke daad wordt van hem vermeld, omdat welligt tot eenig heldenfeit de gelegenheid zich niet heeft aangeboden; maar wie zal het betwijfelen, dat hij, als Commandant, geen levendig aandeel in dien voor den vijand mislukten aanval heeft gehad?

In den vermaarden veldslag van *Malplaquet*, ten jare 1709, vinden wij den krijgsmann weder. *Nederlands* republiek stond op den hoogsten trap van aanzien, en hield den evenaar van *Europa* in de hand. De Fransche horizon was nooit zoo dik beneveld, en bij het openen van dien veldtocht staarde de trotsche LOBEWIIK in dat bange verschiet. Maar het is hier de vraag, of hij niet beter het

(12) In den *Europoeschen Mercurius* zijn vele merkwaardige bijzonderheden bewaard.

ongeluk wist te dragen, dan zijn vijand met het geluk zijn voordeel te doen? Wil men de waarheid huldigen, dan is het antwoord ten gunste van den Franschen Koning. Er moest echter voor den Staat nog meer dan een roemruchtige strijd worden gestreden, meer dan eene overwinning worden behaald, alear de gelukzon voor *Nederland* begon te tanen. De voornaamste was die bij *Malplaquet*, waar de dappere Fransche bevelhebber VILLARS, die nog nooit een veldslag had verloren, aan het hoofd des legers stond. Het is voor mijn doel onnoodig, in eene beschrijving van dien veldslag te treden, maar genoegzaam, te vermelden, wat onze Friesche held daarin verrigtte. In een zeer gewichtig en beslissend oogenblik, terwijl de Prins van *Oranje* eenige verschansingen overweldigde, viel GROVESTINS, toen Generaal Majoor, met vier escadrons, de vijandelijke infanterie zoodanig in de flank, dat, hoe sterk ook in overmagt, zij gansch en al op de vlugt werd geslagen. Daarna behield hij bijna overal het veld, en had een genoegzaam aandeel in de eere der overwinning.

Een ander krijgsbedrijf van bijzonderen aard, waardoor hij eenen grooten naam heeft verworven, zullen wij thans eenigzins uitvoeriger moeten mededeelen, als minder bekend en beschreven. Het was in het laatste jaar van den Spaanschen Successieoorlog, die ongevallige nalatenschap van den derden WILLEM. In Zomermaand 1712 heeft GROVESTINS, toen Luitenant Generaal, een stroóptogt ondernomen door een gedeelte van *Champagne*, de bisdommen *Metz*, *Toul* en *Verdun*, waarvan eerst voor eenige jaren een meer naauwkeurig dagverhaal gegeven werd, daar vroegere geschriften, zelfs ook het verslag van GROVESTINS, in der tijd gedaan, als het ware, ter loops hiervan gewaagden (13). De aanleiding tot dien togt was deze:

(13) Dit verhaal en verslag van den togt, opgenomen in den

Tijdens of na den slag van *Oudenaarde*, in welken triomf de heldendegen van *Frieslands* jeugdigen Stadhouder, onzen edelen FRISO, had beslist, was er eene overeenkomst getroffen met den Franschen Intendant, die in de genoemde bisdommen het geldelijk beheer had, en de Ontvangers van den Staat, om aan dezen ieder kwartaal contributiën te betalen, in represaille van de lasten, door de Franschen opgelegd aan de meijerij van 's *Hertogenboch* en de baronnie van *Breda*.

Het is eene bekende zaak, dat de Nederlanders welligt al te veel vertrouwen op het alvermogen der tractaten stelden, terwijl de naburige rijken dikwijls met de Fransche zweep of met een Engelsch vloekwoord daarover heen sloegen. Het zal U duidelijk zijn, Mijne Heeren! dat er meer dan een jaar verliep en de Intendant niets betaalde. GROVESTINS ergerde zich aan die schaamteloze schending van het gemaakte verbond, en was bedacht op middelen van bedwang, met vermijding van alle omslagtige formaliteiten. Den winter te voren besteedde hij in *Bouchain*, van welke stad hij Gouverneur was, tot het formeren van zijn plan. Hij deed het terrein, dat hij doortrekken wilde, opnemen en recognosceren, en deelde zijn ontwerp aan Prins EUGENIUS mede. Deze vond de onderneming stout

Almanak der Koninklijke Militaire Akademie, 1830, en, zoo ver mij bekend, nergens anders, hoogst waarschijnlijk opgesteld door een der Officieren, bij dien togt tegenwoordig, en vergeleken met de beschrijving van DUMONT, alsmede met het verslag, door den Generaal VAN GROVESTINS zelve aan den Griffier der Algemeene Staten gedaan, komt daarmede hoofdzakelijk overeen. Het is veel uitvoeriger en bevat belangrijker bijzonderheden, dan die voorkomen in de *Europesche Mercurius*, in de Secret Missives der Staten Generaal, Petitiën van den Raad van State, en andere stukken, in ons Archief voorhanden, en daarbij vergeleken. Het kwam mij daarom van belang voor, dit journaal als bijlage hierachter te voegen.

en moeilijk, maar stemde er in toe, in het grootte vertrouwen op den kundigen, heldhaftigen en koelbloedigen Generaal. De Staten Generaal vonden geene zwarigheid, en geheele volmagt werd aan GROVESTINS gegeven. Tot den togt zijn 1800 dragonders en huzaren bestemd (14), onder bevel van den Brigadier VAN GLINSTRAS, eenige Kolonels, Majoors, bij ieder escadron een tal van dubbele Officieren, en vele andere Kapiteinen, die als vrijwilligers zich hadden aangeboden, onder welke ook meerdere Friezen zijn geteld, en eindelijk een Generaal Kwartiermeester, voor het geheele corps bestemd.

In den avond van den 10. Junij 1712, tusschen acht en negen uren, stelde GROVESTINS zich aan het hoofd van zijne soldaten, en nu nam van uit het legerkamp de togt eenen aanvang. In 11 dagen tijds werden 403, en in 48 dagen 800 Nederlandsche mijlen door 's vijands land afgelegd, zoodat men dit corps te regt *het vliegend legertje* heeft genoemd. In alle steden en plaatsen werd brandschatting opgelegd, groote buit gemaakt, geplunderd en in brand gestoken, naar krijgsgebruik, en tevens overal gijzelaars medegenomen. Waar tegenstand geboden werd, werd streng regt uitgeoefend, en wee dengenen, die zich van verraderlijke middelen bediende, voor hem was geen kwartier of pardon. Ten gevolge van weigering en het impertinent bescheid aan den Generaal, door den Intendant van Metz op zijne invordering der contributie gegeven, werden alleen in het bisdom Metz 35 dorpen en 18 kasteelen uitgeplunderd en verbrand. Hier en daar bood men het hoofd aan die legerschaar, maar altoos werden zelfs de dappersten teruggeslagen. Middelerwijl werd bij de Nederlandsche troepen de strengste krijgstucht in acht

(14) O. Z. VAN HAREN en anderen zeggen 1500; doch dit is niet juist.

genomen, en wie de wetten overtreden dorst dadelijk met den kogel gestraft.

Het gansche land kwam in rep en roer; schrik en angst verspreidden zich alom; de naam van GROVESTINS was genoeg, om gansch *Lotharingen* te doen beven. En dit was het niet alleen; door geheel *Frankrijk* was de treurmare heengevlogen, en de faam bazuinde het krijgsgeschal met zoo veel kracht uit, dat de echo daarvan tot binnen de muren van het vorstelijk paleis weërgalmd. De groote Koning LODEWIJK, wiens leger van meer dan honderd duizend krijgers bezig was den voormuur der *Nederlanden* te verbreken, werd zoodanig met vreeze vervuld, dat hij in overweging nam, om van *Versailles* naar *Chambord* te vlugten, omdat hij zich niet in staat bevond, den Frieschen BAYARD te kunnen wederstaan, die echter geen stap verder ging, dan zijn lastbrief luidde.

Den 28. van Hooimaand keerde GROVESTINS triomfant in het leger terug, met het geringe verlies van 135 man en 359 paarden. Geen voornaam Officier wordt onder de gesneuvelden vermeld.

Vijandelijke schrijvers, zoo als QUINCY (15) en anderen, noemden natuurlijk dien togt het doelloos bedrijf van een roekeloos soldaat, ondernomen uit baldadigen lust tot moorden, branden en plunderen. Maar de regtvaardige historie heeft dien blaam gelogenstraff, en het vergoten bloed, de vernieling en het gepleegd geweld, ter verantwoording gesteld van hen, die trouweloos en schaamteloos verbonden en tractaten met voeten treden. Aan den Koning was het te wijten, die zulke ontrouwe dienstknechten beschermde, dat op zijn volk het strenge oorlogsregt moest worden toegepast.

Het was aan GROVESTINS niet beschoren, het loon van

(15) *Histoire militaire de Louis XIV.*

zijn krijgshaftig bedrijf in te oogsten: want ter naauwer-nood teruggekeerd, moest hij zijne stad *Bouchain* tegen den overwinnenden vijand, die de nederlaag van *Denain* voltooid had, verdedigen met vier zwakke bataljons, welke binnen acht dagen tot 500 man versmolten waren. Hij werd krijgsgevangen, en naar dat zelfde *Champagne* gevoerd, waar hij eenige weken te voren als een wrekende NEMESIS was doorgetrokken. Ware de kloekmoedige Generaal, toen VILLARS tegen *Denain* optrok, met zijne onversaagde ruiters te *Bouchain* geweest, welligt zou de overrompeling zijn voorgekomen. Het zij hem ter eere gezegd, dat men in *Frankrijk* groote achting had voor dien dapperen krijgsman: want hem werd niet alleen vergund, gedurende zijne krijgsgevangenschap eene reis door dat land te doen, maar zelfs toegestaan, op zijn woord van eer, om zich drie maanden lang naar *Holland* te begeven.

Na het sluiten van den Utrechtschen vrede, toen men het *para bellum*, *si vis pacem*, weder gansch en al vergat, en de vestingwerken zoodanig liet vervallen, als of men den eeuwigen vrede was ingetreden; toen men achter de zoogenaamde Barrière zich even veilig waande, als de Chinees achter zijnen dikken muur, of SJOERD WYBRENS op zijnen stins te *Engelum*; toen men jaren lang geen enkel schip bouwde, en geen een gewest daarvoor een penning over had; toen alzoo land- en zeemagt krachteloos en zenuwloos waren ingesluimerd, en *Nederlands* leeuw zelfs nabij den doodslaap scheen, keerden de bevelhebbers des Staatschen legers naar huis en haardstede weder. Het is mogelijk, dat GROVESTINS, van wien wij geene verdere melding vinden, zich naar *Friesland* heeft begeven. Vrouw en kinderen had hij niet, maar verscheidene zijner bloed- en aanverwanten woonden in dit gewest.

ONNO ZWIER VAN HAREN heeft, in den X. zang zijner

Geuzen, waarin hij een aantal Nederlandsche krijgshelden, staatsmannen, kunstenaars en dichters, verdiende lauweren schenkt, aan GROVESTINS deze regels gewijd, doelende op zijnen krijgstogt:

Zie hier, benaauwd in wijde staten,
 LOUIS, doch thans *de Grootte* niet,
Versailles Hof vol angst verlaten,
 Daar hij naar *Chambord* henen vliedt.
 Wie, wie zal van dit wonder vreezen
 Het wonderbare werktuig wezen,
 Door moed of ongehoord beleid?
 't Is SIRTEMA, wiens hart en ooren
 FLEURYS getuignis mogten hooren,
 Verhoogd door zijne zedigheid.

O Vorst! die, reeds zoo lange jaren
 Gevoed in magt en vleijerij,
 Nu waande 't aardrijk en de baren
 Te knellen in uw heerschappij;
 Wiens zorg, door koninklijke gunsten,
 Hernieuwde in wetenschap en kunsten
 Al wat aan ons gekomen is,
 Van 't geen PERICLES eeuw bekroonde,
 En *Romen* aan de wereld toonde,
 Of later 't huis van MEDICIS;

Waarom den avond van uw dagen
 Door nieuwe woelingen verkort?
 Zie, welk een reeks van felle slagen
 Uw oorlogslust op *Frankrijk* stort!
 Hoe min uw hoogmoed ook voor dezen
 Uw nageburen scheen te vreezen,
 Door list verdeeld en overmand,
 Dit *Nederland* kon uw trots verachten,

Zoo altijd slechts eenparig dachten
 HOP, HEINSIUS EN SLINGELAND (16).

In zijne aantekeningen op dezen zang deelt VAN HAREN, ten bewijze van de geroemde zedigheid des vermaarden Veldheers, dit weinig bekende voorval mede:

Toen, in het jaar 1727, GROVESTINS in gezantschap naar *Parijs* gezonden was, werd hij ter maaltijd genoodigd bij des Konings eersten Minister, den Kardinaal DE FLEURY. Het gesprek viel op den binnenlandschen toestand der provinciën, waarover eenig verschil van gevoelen scheen te ontstaan. » Vraag er den Generaal GROVESTINS maar » eens naar, » zeide de Kardinaal, » die kent ze; » doelende op zijnen togt met het vliegend legertje, welke dus na vijftien jaren tijds nog niet vergeten was. En de Generaal antwoordde: » Zeer wel, want ik herinner mij » altijd met dankbaarheid, dat de Koning, terwijl ik » krijgsgevangen was, mij gunstiglijk toestond, een keer » door de provinciën te mogen doen; » — even als of hem, voegt BILDERDIJK er bij, zijnen roemrijksten krijgstogt gansch en al vergeten was. — VAN HAREN had dit verhaal uit den mond van onzen Ambassadeur in *Frankrijk*, den Heer VAN HOEY.

Onder de verdiensten van GROVESTINS wordt steeds met lof vermeld, dat hij het was, die het eerst aan de ruitery der bondgenooten leerde, hare kracht te stellen in het blank geweer. Het was een ingeworteld vooroordeel bij de Nederlandsche en Duitsche kavallerie, dat zij altoos het gevecht begon met het lossen der karabijnen. Aan het scherpzinnige oordeel van den Kavallerie-Generaal kon het niet ontgaan, toen hij onder WILLEM den *Derden* het bevel voerde, dat de Fransche ruitery aan eene tegenover

(16) BILDERDIJK, *De Geuzen*.

gestelde handelwijze hare meerderheid had te danken, en toch kon hij zijne Officieren niet overtuigen; de kracht-dadige leer der ondervinding moest de bewijzen leveren. Dit gebeurde. Met 300 zijner ruiters tegenover een grooter getal der Franschen, met het terrein in het voordeel der laatsten, sloeg hij dezelve totaal ter neder, en nu was men overtuigd. Die betere taktiek werd bij de Pruisische kavallerie in Nederlandsche dienst ingevoerd, en men gaf toen aan SEYDLITZ den eernaam van *genius der Pruisische kavallerie*, maar had hij zelf naar het hart gesproken, hij moest dien eeretitel op GROVESTINS hebben overgedragen, om op zich het *sic vos non vobis* niet te zien toegepast. FREDERIK de Tweede immers was openhartig genoeg, om de eer, van voor de achttiende eeuw de leermeesters der krijgskunst te zijn geweest, niet aan zijne Pruisen, maar aan de Nederlandsche troepen in den Successieoorlog toe te wijzen.

GROVESTINS overleed den 3. November 1730, oud twee en zestig jaren. Hij was toen Luitenant Generaal der kavallerie, Gouverneur van *Bergen op Zoom* en onderhoorige forten, Kwartiermeester Generaal van de troepen der *Vereenigde Nederlanden*, en Kolonel van een regiment infanterie. — ONNO ZWIER VAN HAREN, destijds student, vervaardigde een lijkdicht op hem in Latijnsche verzen, en J. BUMA eene weeklagt in Nederduitsch rijm, beiden in de *Frisia Nobilis* opgenomen.

Hiermede eindig ik mijne rede. Ik vermeen genoeg gezegd te hebben, om mijne hoorders te overtuigen, dat het geslacht SIRTEMA VAN GROVESTINS in de historie van ons Vaderland zoodanig eene roemvolle rol heeft vervuld, dat de nakomelingschap, wil zij niet ondankbaar zijn, hetzelfde in eere en hoogachting bewaren moet,